

Відгук

офіційного опонента на дисертацію **Ніколенка Геннадія Борисовича**
«Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності
територіальних громад Причорноморського економічного району», подану на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові
науки за спеціальністю 051 Економіка

1. Актуальність обраної теми дослідження

Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад є важливою складовою сучасного розвитку регіонів, оскільки воно визначає здатність місцевих утворень ефективно використовувати власні ресурси, залучати інвестиції та забезпечувати сталий соціально-економічний прогрес. У контексті Причорноморського економічного району ці питання набувають особливого значення через стратегічне розташування регіону, його природно-ресурсний потенціал, транспортно-логістичні можливості та аграрну спеціалізацію. Водночас громади стикаються з викликами глобальної конкуренції, нестабільності економічного середовища та потребою у відновленні після кризових явищ. Тому дослідження організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад є актуальним з наукової та практичної точок зору, оскільки сприяє вирішенню важливих завдань стратегічного планування розвитку територій, оптимізації використання ресурсів та підвищення ефективності системи місцевого самоврядування в умовах децентралізації та сучасних викликів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана згідно з тематикою науково-дослідної роботи Уманського національного університету «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (№0121U112522), у межах якої автором досліджено теоретико-методологічні основи забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району в умовах сталого розвитку та розроблено організаційно-економічний механізм її забезпечення.

Дисертаційне дослідження враховує національні пріоритети України щодо соціально-економічного розвитку, що підкреслює її практичну цінність для розвитку окремих територій та країни загалом в умовах воєнних викликів та повоєнного відновлення.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, методичні підходи, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, відзначаються достатнім рівнем обґрунтованості та підтверджуються ґрунтовним аналізом вітчизняних і зарубіжних наукових праць, а також використанням сучасних методів економічних досліджень. Автором застосовано комплексний підхід, що поєднує діалектичний, системний, синергетичний, процесний, ситуаційний та інституційний методи, а також інструментарій факторного, структурно-функціонального та статистичного аналізу, що забезпечило достовірність отриманих результатів.

Метою наукового дослідження є теоретико-методичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-

економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району України. Ознайомлення із змістом роботи дає змогу зробити висновок, що поставлена мета досягнута. Перелік визначених в дисертації завдань є цілком достатніми для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни.

У першому розділі дисертації визначені теоретико-методичні основи організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад.

У другому розділі дисертації здійснено аналіз сучасного стану конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району.

Третій розділ присвячений формуванню напрямів організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, означені в дисертаційній роботі Г. Б. Ніколенка характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості та наукової новизни, що відображення наступними пунктами:

- заслуговує на позитивне схвалення удосконалене авторське визначення поняття «конкурентоспроможність територіальної громади», яке розкриває її як динамічну системну здатність генерувати, акумулювати та трансформувати внутрішні й зовнішні ресурси у стійкі конкурентні переваги через синергетичну взаємодію ендегенних і екзогенних факторів;

- удосконалена комплексна методика оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад, що включає сім ключових блоків факторів (економічні, соціальні, інфраструктурні, інституційні, екологічні, інноваційні та специфічні регіональні), нормалізацію показників, визначення вагових коефіцієнтів і розрахунок інтегрального індексу;

- важливим напрацюванням є розробка організаційно-економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад через інтеграцію міжсекторальних підходів, включаючи координаційні ради, системи фінансового забезпечення, державно-приватне партнерство та інструменти залучення інвестицій;

- особливе місце в роботі займає запропонована модель реверсного фінансування як інноваційного механізму формування замкнутого циклу бюджетних відносин, що стимулює синергію між фінансовими потоками населення, бізнесу, комунальних підприємств і системи соціального забезпечення;

- удосконалено теоретичні підходи до інноваційного розвитку територіальних громад через адаптацію моделі «четверної спіралі» до українських реалій із визначенням громадянського суспільства як ключового четвертого елементу взаємодії «влада–бізнес–університет–громадянське суспільство»;

- заслуговує на увагу розробка концептуальних засад багаторівневої інноваційної мережі як основи стратегічного розвитку територіальних громад, що базується на принципах взаємодоповнюючої спеціалізації та формуванні територіальних центрів компетенцій;

- досить обґрунтованими є принципи державної політики розвитку територіальних громад через обґрунтування необхідності переходу від

уніфікованих підходів до диференційованого стимулювання розвитку громад з урахуванням їх індивідуального потенціалу та регіональних особливостей;

– набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо ролі людського капіталу у забезпеченні конкурентоспроможності територіальних громад через розробку концепції капіталів громади, яка інтегрує людський капітал у взаємозв'язок із природним, соціальним, культурним, політичним, фінансовим та інфраструктурним капіталами;

– слухними є підходи до управління інноваційним розвитком територіальних громад через розробку алгоритму впровадження інноваційної стратегії забезпечення конкурентоспроможності з урахуванням системності підходу, координації дій різних учасників процесу та специфіки короткострокової і довгострокової перспектив реалізації.

4. Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району, які знайшли своє застосування в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Запропонована методика оцінювання конкурентоспроможності територіальних громад була впроваджена Долинською сільською радою Одеської області з метою вдосконалення методики оцінювання конкурентоспроможності територіальної громади та стратегічного планування її соціально-економічного розвитку, оптимізації використання бюджетних ресурсів та зміцнення позицій громади у рейтингах соціально-економічного розвитку Одеської області (довідка про впровадження від 02.09.2025 р. № 238).

Методика експертного оцінювання якісних параметрів розвитку громади була апробована Нечаянською сільською радою Миколаївського району Миколаївської області (довідка про впровадження від 19.09.2025 № 235-04-11-25). Вона знайшла практичне застосування у процесах: громадських слухань з питань місцевого розвитку; оцінки задоволеності мешканців якістю надання муніципальних послуг; планування заходів з благоустрою та інфраструктурного розвитку; формування програм соціальної підтримки вразливих категорій населення.

Практичні рекомендації щодо розвитку людського капіталу як ключового чинника конкурентоспроможності знайшли відображення в програмах соціально-економічного розвитку громад Миколаївського району Миколаївської області (довідка про впровадження від 23.09.2025 р. № 317/02-44/25), що сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Уманського національного університету у ході підготовки навчально-методичних матеріалів для проведення лекційних і практичних занять з дисциплін «Соціальний розвиток територіальних громад», «Соціальна економіка та людський розвиток», «Стратегія сталого розвитку» та використані при виконанні науково-дослідної роботи на замовлення територіальної громади на тему: «Розробка рекомендацій щодо формування стратегічних напрямів розвитку Ширяївської селищної територіальної громади на період до 2027 року та плану заходів на 2023-2025 роки з їх реалізації» (довідка про впровадження від 25.08.2025 № 1487/01-10).

Практичне значення дисертаційної роботи Г. Б. Ніколенка підтверджується також опублікованими працями у наукових фахових виданнях України та апробацією наукового дослідження на науково-практичних конференціях.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до вирішення актуального наукового завдання щодо організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району. У дисертаційній роботі відображено власні розробки автора. Теоретичні положення, розробки прикладного характеру, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, одержані самостійно. Із наукових праць, підготовлених у співавторстві, до дисертації включено ідеї, розробки та висновки, які належать особисто автору.

Дисертаційна робота є результатом особистого наукового пошуку здобувача. Наукові ідеї, запропоновані рекомендації і обґрунтовані висновки здобуті автором особисто. Із опублікованих у співавторстві наукових праць використано лише ті положення, що виникли в результаті власних авторських розробок. Результати дисертаційної роботи опубліковано в 16 наукових працях загальним обсягом 5,94 друк. арк., серед них 7 статей у наукових фахових виданнях України; 9 тез доповідей.

6. Структура, стиль та мова дисертаційної роботи

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 220 найменувань на 24 сторінках, 9 додатків на 30 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 264 сторінки, з них основний текст викладений на 194 сторінках. Робота містить 14 таблиці та 13 рисунків, 5 формул.

За своїм обсягом, структурою, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертація відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами).

7. Дотримання академічної доброчесності

У дисертаційній роботі не виявлено порушень академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень та інформаційні джерела.

8. Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота Ніколенка Геннадія Борисовича за змістом, сформульованою метою, завданнями, висновками та науковою новизною відповідає спеціальності 051 Економіка. Дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково-обґрунтовані теоретичні та методичні результати, які мають істотне значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки та відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами).

9. Дискусійні питання та основні зауваження

Попри загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та визнання її наукової цінності, вважаємо за доцільне висловити ряд зауважень та дискусійних положень, які можуть стати предметом наукової дискусії під час захисту:

1. У підрозділі 1.2 розглянуто інституційно-нормативні та організаційно-економічні засади забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад. Проте, аналіз переважно зосереджується на формальних інституціях (законодавстві, структурі органів влади, фінансових механізмах), тоді як неформальні інститути, такі як соціальний капітал, довіра між владою та громадою, традиції співпраці та колективних дій, залишаються поза увагою дослідника. Враховуючи, що для успішного функціонування територіальних громад критично важливими є не лише формальні правила, але й неформальні норми взаємодії, культура управління та громадянська активність, вважаємо, що дослідження потребувало б глибшого аналізу ролі неформальних інституцій у формуванні конкурентоспроможності громад, що особливо актуально для Причорноморського економічного району з його етнокультурною різноманітністю та історичними традиціями самоорганізації.

2. У роботі слушно підкреслено значення децентралізації як ключового чинника формування конкурентоспроможності громад. Проте дискусійним залишається питання про оптимальний баланс між централізованими механізмами державної підтримки і самостійними діями громад. З одного боку, громади отримали ширші повноваження, але з іншого – їхня фінансова та кадрова спроможність часто є недостатньою для реалізації масштабних стратегій розвитку без державних програм.

3. Оцінюючи у питанні 2.2. вплив факторів на конкурентоспроможність громад Причорноморського економічного району, соціальний блок справедливо визначено як один із ключових чинників, адже саме людський капітал, демографічна ситуація та рівень зайнятості безпосередньо впливають на економічний розвиток. Водночас, вважаємо, що доцільно було б ширше розкрити значення освітніх і культурних індикаторів, які формують якість людського капіталу. Це надало б можливість врахувати не лише кількісні параметри людського капіталу, а й якісні характеристики, що визначають його здатність до інновацій, адаптації та створення нових конкурентних переваг у довгостроковій перспективі.

4. У питанні 2.3 здобувач здійснює розрахунок інтегрального індексу конкурентоспроможності територіальних громад. Проте у сучасних умовах цифрової трансформації публічного управління виникає питання про можливість автоматизації процесу збору даних і розрахунку індексу конкурентоспроможності громад. Враховуючи, що багато показників, включених до методики, можуть бути отримані з відкритих реєстрів та баз даних (бюджетні показники, дані про підприємства, адміністративні послуги тощо), вважаємо за доцільне розглянути можливість розробки автоматизованої системи оцінювання, що зменшило б суб'єктивність експертних оцінок та забезпечило б регулярний моніторинг конкурентоспроможності громад.

5. Робота значно виграла, якби автор висвітлив питання оцінки потенціалу громад для участі у процесах повоєнного відновлення, що є критично важливим для планування відбудови регіону. Вважаємо, що методика потребувала б введення

спеціальних індикаторів, які б відображали стійкість громад до зовнішніх шоків та їх адаптивний потенціал в умовах кризи.

6. Запропонована модель реверсного фінансування є інноваційною, проте бажано було б додати аналіз щодо її практичної реалізації в умовах обмежених фінансових ресурсів невеликих громад і тих, що значно постраждали унаслідок війни.

Разом з тим, висловлені дискусійні положення не впливають на позитивне враження від роботи та не знижують наукову та практичну значимість дослідження. Дисертація є оригінальним, самостійним дослідженням з актуальної проблематики формування організаційно-економічного забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району.

10. Загальний висновок

Дисертаційна робота Ніколенка Геннадія Борисовича на тему: «Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад Причорноморського економічного району» є завершеною науковою роботою, що має значну наукову та практичну цінність. Мета дослідження досягнута та відповідає змісту роботи. Отримано нові наукові результати, які є обґрунтованими та доведеними до практичного впровадження. Дисертація за змістом відповідає спеціальності 051 Економіка.

Поставлена мета дисертаційної роботи в повній мірі досягнута, результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами), а її автор – Ніколенко Геннадій Борисович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку
і оподаткування Білоцерківського
національного аграрного університету

Іван СВИНОУС